

De vaste commissie voor Financiën heeft op 2 november 2017 een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Financiën over de brief van zijn voorganger van 3 oktober 2017 over de resultaten van onderzoeken naar het saldocompensatiestelsel van SNS REAAL (Kamerstuk 33 532, nr. 80).

De fungerend voorzitter van de commissie,
Anne Mulder

De waarnemend griffier van de commissie,
Tielens-Tripels

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de VVD

De leden van de VVD-fractie hebben met verbazing kennisgenomen van de onderzoeken naar het saldocompensatiestelsel SNS Reaal en het lijk in de kast, de «tegevaller» van 700 miljoen euro. De onderzoeken laten een onthutsend beeld zien van de betrokken partijen en deze leden hebben daarover dan ook zeker nog een aantal vragen en opmerkingen. Hoe kan het dat het saldocompensatiestelsel en de verpanding en de gevolgen daarvan, lange tijd niet op de radar hebben gestaan van de onderneming, de accountant KPMG, de toezichthouder DNB en het Ministerie van Financiën? Welke maatregelen worden genomen teneinde dergelijke omissies in de toekomst te voorkomen?

De brief van de Minister van Financiën dateert van 3 oktober 2017, de eerste melding van het probleem aan de Tweede Kamer dateert van 16 februari 2015, de nadere invulling van het onderzoek is aangekondigd in een brief van 17 juni 2015. Waarom heeft dit onderzoek zo lang geduurd, het is ruim twee jaar later? Waarom is de oorspronkelijke planning, eerste kwartaal 2016 de Tweede Kamer rapporteren, niet gehaald en met zo'n anderhalf overschreden? Welke maatregelen worden genomen teneinde dergelijke vertraging in de toekomst te voorkomen?

Kan er een duidelijke tijdlijn gegeven worden van de verschillende stappen en onderzoeken waaronder wanneer opdracht, wanneer gereed, etc. en een uitleg waarom sommige stappen zo lang hebben geduurd? De Minister heeft immers al op 3 juni 2016 een afschrift van de PwC-rapportage ontvangen, waarom is dan pas een definitieve opdracht-bevestiging aan de ADR verstrekt op 18 mei 2017? Waarom heeft de Minister blijkbaar een heel jaar nodig gehad om de rapportage saldocompensatiestelsel van 13 pagina's op te stellen, terwijl het hier uitsluitend gaat om weergaven van passages uit een ander rapport?

De leden van de VVD-fractie lezen dat de Landsadvocaat het onvoldoende aannemelijk acht dat de Staat als gevolg van een onjuiste weergave van de solvabiliteit van Zwitserleven en Reaal Levensverzekeringen (SRLEV) schade heeft geleden. Is er daarnaast ook gekeken naar andere juridische aspecten, strafbare feiten en/of overtredingen, zoals valsheid in geschriften, tuchtrecht, etc.? Zo nee, waarom is daar niet naar gekeken? Zo ja, wat is daar uitgekomen?

Rapportage saldocompensatiestelsel

Van de rapportage saldocompensatiestelsel bij de brief aan de Tweede Kamer is de opsteller c.q. afzender onduidelijk, maar ook een datering ontbreekt. Kan dat alsnog worden aangegeven? Zo nee, waarom niet?

De leden van de VVD-fractie lezen in voetnoot twee op pagina een dat met de opmerkingen van DNB, SHR N.V., KPMG en PwC rekening is gehouden bij het opstellen van de rapportage. Om welke opmerkingen ging het? Welke wijzigingen hebben er in de rapportage naar aanleiding van deze opmerkingen nog plaatsgevonden? De rapportage constateert verder dat het handelen van het Ministerie van Financiën, onder meer in de aanloop naar de nationalisatie niet tot de opdracht behoorde. Waarom behoorde dit niet tot de opdracht van PwC? In hoeverre is het nu niet zo dat de slager zijn eigen vlees keurt?

Duidelijk is dat de solvabiliteit van SRLEV jarenlang ongeveer circa 700 miljoen euro lager was dan was gerapporteerd. Welke risico's bracht dat met zich mee? Gedurende welke periode was de solvabiliteit lager dan gerapporteerd?

De leden van de VVD-fractie lezen dat de saldering van de tegoeden van de diverse entiteiten niet was gebaseerd op formele overeenkomsten maar op informele afspraken. Welke informele afspraken waren dat? Binnen SNS Reaal zijn in de loop der jaren natuurlijk diverse mensen betrokken geweest bij het dossier. Hoe kan het, dat degenen die wel op de hoogte waren van de verpanding, de gevolgen daarvan op de berekening van SRLEV niet overzien hebben? Welke procedures waren bij het bedrijf daarvoor aanwezig, aangezien wordt geconstateerd dat deze onvoldoende hebben gefunctioneerd? Wat wordt bedoeld met het «relevante normenkader» op pagina acht van de rapportage? In hoeverre worden er tegen personen ook nog interne maatregelen genomen binnen het concern?

De rapportage saldocompensatiestelsel lijkt er op te hinten dat als de toezichthouder, de accountant en de Minister maar de goede informatie hadden gehad, er niks aan de hand was geweest. Zijn er uit de onderzoeken niet meer lessen te leren over de rollen van deze betrokken partijen?

In hoeverre had de externe accountant KPMG niet (kritisch) moeten doorvragen en zelfstandig onderzoek moeten doen naar de verwevenheid binnen het concern? Welke fouten heeft de externe accountant gemaakt? Is het niet de taak van de accountant om te doorgronden hoe het concern en de onderdelen daarvan zijn gestructureerd en gefinancierd? Is het gebruikelijk dat een accountant werkzaamheden verricht om verpandingen te achterhalen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, waarom is dat niet gebeurd in dit geval?

In overleg tussen de Minister, DNB, SNS Reaal en KPMG hebben in december 2013 KPMG en SNS Reaal geconcludeerd dat herziening van de jaarrekening niet nodig was. Wat was de positie van de Minister en DNB daarbij? Hoe is de Tweede Kamer daarover toen geïnformeerd? Zo nee, waarom is dit niet gebeurd? Wat zijn de gevolgen voor de aandeelhouders van het bedrijf van niet correcte en/of volledige informatie in eerdere jaarrekeningen?

Klopt het, dat er onduidelijkheden in de Wet financieel toezicht (Wft) zitten als het gaat om prudentiële eisen, prudentiële filters, etc? Zo ja, wat wordt daaraan gedaan? Zo nee, waarom niet, aangezien KPMG stelt dat deze aan interpretatie onderhevig zijn en er geen sprake is van «zwart of wit»?

Hoe kon dit alles zolang onder de radar van de toezichthouder blijven? In hoeverre had de toezichthouder niet kritisch moeten doorvragen en zelfstandig onderzoek moeten doen naar de verwevenheden binnen het concern? Welke fouten heeft de toezichthouder gemaakt, in algemene zin, maar ook meer specifiek aangezien men gedurende 2011 en 2012 wel op de hoogte was of althans behoorde te zijn van het saldocompensatiestelsel? Waarom greep DNB toen niet in, ook al omdat de intragroeprelaties toen al een speerpunt vormden van het toezicht van DNB? Welke rol heeft DNB in het achterhalen van verpandingen, aangezien concernverwevenheden van groot belang kunnen zijn binnen financiële ondernemingen, dan wel welke rol moet DNB hierin hebben?

Welke lessen trekt toezichthouder DNB uit dit dossier?

Waarom is pas bij de voorgenomen verkoop van Reaal/Vivat door de Minister gemeld aan de Tweede Kamer dat er sprake was van een saldocompensatiestelsel en verpanding? Waarom is de Tweede Kamer pas bij brief van 16 februari 2015 geïnformeerd over de verwevenheid in een rekening-courant structuur, het zogenoemde saldocompensatiestelsel? Want de Minister was in ieder geval toch al in december 2013 op de hoogte? Wanneer was de Minister voor het eerst op de hoogte van de problemen met het saldocompensatiestelsel en/of de verpanding? Waarom is dit alles niet eerder, al voorafgaand aan de nationalisatie van SNS geconstateerd? Welke adviseurs waren bij de nationalisatie van SNS betrokken? Waarom hebben deze adviseurs dat niet geconstateerd? Waarom is de problematiek rondom het saldocompensatiestelsel niet aan de orde gekomen? Waarom worden er door de Minister zoveel opmerkingen geplaatst in deze rapportage bij dat punt? Hoe kan het dat uit de analyse van de (stand-alone) kapitaalbehoefte van Reaal en haar dochter niets bleek van de gevolgen van het bestaan van het saldocompensatiestelsel?

Auditdienst Rijk (ADR) – Onderzoeksrapport SNS Reaal: totstandkoming rapportage saldocompensatiestelsel

Kan het kabinet ingaan op de constatering van de ADR in paragraaf 2.4.2. en de verschillen tussen de rapportage van financiën en de opzet zoals gemeld in de Kamerbrief van juni 2015? Waarom is bijvoorbeeld niet opgenomen welke beleidslessen kunnen worden getrokken, maar worden uitsluitend enkele concluderende opmerkingen gemaakt? Welke beleidslessen kunnen worden getrokken uit de voorliggende stukken? Waarom is bij sommige teksten niet sprake van letterlijke teksten uit het PwC-rapport en is er sprake van eigen bewoordingen? Waarom is niet alle informatie uit het rapport van PwC opgenomen, zoals ADR constateert?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de brief van het kabinet en de rapportage aangaande het saldocompensatiestelsel van SNS REAAL. Naar aanleiding van het genoemde punt brengen de leden van de PVV-fractie het volgende naar voren.

Allereerst merken de leden van de PVV-fractie op dat DNB in een brief van 27 november 2013 voor het eerst expliciet heeft aangegeven dat door de verpanding het tegoed niet onmiddellijk en zonder beperkingen ter beschikking staat van SRLEV en daarom moet worden afgetrokken van de aanwezige solvabiliteit van SRLEV.

De leden van de PVV-fractie willen weten op welke datum DNB voor het eerst hiervan op de hoogte was en welke acties DNB tot aan de publicatie hiervan heeft ondernomen. Hetzelfde willen de leden van de PVV-fractie weten over SNS REAAL, KPMG en het Ministerie van Financiën.

Voorts willen de leden van de PVV-fractie weten waarom KPMG en SNS REAAL in overleg met de Minister en DNB ervoor gekozen hebben de jaarrekeningen niet te herzien als gevolg van de geconstateerde tekortkomingen. Waarom is er niet voor gekozen een getrouw beeld te geven van het vermogen en het resultaat van de organisatie?

Verder vragen de leden van de PVV-fractie hoe het mogelijk is dat PwC uit de door haar bestudeerde stukken de oorsprong van de verpanding niet heeft kunnen achterhalen. Is de Minister bereid hier nader onderzoek naar te verrichten? Klopt het dat de verpanding, zoals diverse geïnterviewden

hebben aangegeven, op verzoek van SNS Bank is geïnitieerd en zo ja, wie was hiervoor verantwoordelijk?

Ook willen deze leden weten hoeveel medewerkers van de verpanding af wisten en waarom zij geen actie hebben ondernomen.

Daarnaast merken de leden van de PVV-fractie op, dat PwC aangeeft dat de geïnterviewde medewerkers op enig moment kennis hebben gehad van de verpanding. De leden van de PVV-fractie willen weten wanneer dit was en waarom zij geen actie hebben ondernomen. Op welke datum is de implicatie van de verpanding op de berekening van de solvabiliteit van SRLEV uiteindelijk wel door hen doordacht en welke acties hebben zij als gevolg hiervan ondernomen?

Ook willen de leden van de PVV-fractie weten wanneer het bestuur van SNS REAAL voor het eerst op de hoogte was van de verpanding en de problemen die daarvan het gevolg zijn. Welke acties heeft het bestuur ondernomen en in hoeverre heeft het bestuur in deze gefaald?

Voorts willen de leden van de PVV-fractie weten in hoeverre KPMG in haar rol van accountant heeft gefaald gelet op het feit dat KPMG bij de controle van de jaarrekening van SNS Bank de waardering van de vordering van SNS Bank op REAAL slechts op basis van de «going concernveronderstelling» zou hebben gecontroleerd en geen acht heeft geslagen op de omstandigheid dat een significant deel van de financiering van REAAL werd gevormd door een schuld van REAAL aan SNS Banken binnen het saldocompensatiestelsel en dat de double leverage van REAAL in belangrijke mate door SRLEV zelf werd gefinancierd middels het saldocompensatiestelsel. Ook willen de leden van de PVV-fractie weten of er een boete aan KPMG is opgelegd en zo nee, waarom hier niet voor is gekozen.

Vervolgens willen de leden van de PVV-fractie weten waarom DNB niet eerder op de hoogte was van de tekortkomingen bij SNS REAAL, gelet op de stukken die zij in 2011 en 2012 heeft ontvangen. Hoe komt het dat DNB geen kritische vragen heeft gesteld naar aanleiding van de ontvangen informatie en in hoeverre heeft DNB hierin gefaald?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van de brief van de Minister van Financiën over het onderzoek naar het saldocompensatiestelsel binnen SNS REAAL.

De leden van de CDA-fractie vragen allereerst waarom de uitkomsten van het onderzoek toch redelijk lang op zich lieten wachten. Welke factoren maakten dat er ruim 2,5 jaar gedaan moest worden over een onderzoek dat in haar reikwijdte toch niet al te breed is?

De leden van de CDA-fractie vragen of de constructie met het saldocompensatiestelsel en het missen daarvan door betrokken stakeholders, ertoe heeft geleid dat de Staat financieel nadeel heeft ondervonden en zo ja, voor welk bedrag. Als de Staat geen financieel nadeel heeft ondervonden, welke partij heeft er dan wel nadeel van ondervonden? Deze leden vinden het opmerkelijk dat geen van de betrokken partijen melding maakt van schade (zie pagina tien van de rapportage) door het saldocompensatiestelsel, de leden van de CDA-fractie vragen waar die honderden miljoenen dan zijn gebleven?

Verder vragen deze leden wat nu de lessons learned zijn van dit rapport: wat gaat het kabinet in vergelijkbare gevallen nu anders doen teneinde te

voorkomen dat er weer dergelijke lijken uit de kast vallen? Voorts vragen deze leden of het onderzoek ook wordt of is besproken met de betrokken stakeholders zoals SNS, KPMG en DNB. Geven deze stakeholders aan ook lessen te hebben getrokken uit deze casus? Wat gaan zij voortaan anders doen, ook in de communicatie richting de Minister?

De leden van de CDA-fractie vragen hoe het kan dat een verantwoordelijk toezichtorgaan, in casu DNB, volgens de rapportage wel op de hoogte moet zijn geweest van het saldocompensatiestelsel, maar hierbij niet is aangeslagen toen er sprake was van de nationalisatie van SNS? Heeft de Minister hierover met DNB gesproken en wat is het oordeel van DNB hierover? Is DNB hier in gebreke gebleven?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van D66

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de afronding van de onderzoeken naar het saldocompensatiestelsel binnen SNS REAAL. Zij constateren dat noch SNS REAAL zelf, noch de externe accountant of de toezichthouder een correct beeld hadden van de financiële risico's binnen de onderdelen van het conglomeraat SNS REAAL ten tijde van de nationalisatie in 2013. Deze leden vragen de Minister welke stappen inmiddels zijn gezet teneinde herhaling van dergelijke fouten te voorkomen en welke vervolgstappen de Minister voornemens is te nemen naar aanleiding van de afronding van dit onderzoek.

De voorgenoemde leden begrijpen dat DNB reeds sinds 2011 meer aandacht besteedt aan de intragroepsrelaties bij financiële conglomeraten in het algemeen en SNS REAAL in het bijzonder. Dit heeft niet kunnen voorkomen dat in 2013 een incorrect beeld bestond van de financiële positie van SNS REAAL. Heeft DNB inmiddels een compleet beeld van de financiële positie van financiële conglomeraten in het algemeen en SNS REAAL specifiek? Heeft de Minister afspraken met DNB gemaakt teneinde dergelijke fouten in de toekomst te voorkomen? Zijn er, hetzij door de Minister, hetzij door DNB, nadere richtlijnen gekomen om de volledigheid en juistheid van aangeleverde solvabiliteitsgegevens door financiële instellingen te garanderen?

Zij constateren dat SNS REAAL met verlies is verkocht, en dat dit mede veroorzaakt is door een bijstelling van de solvabiliteit nadat de problemen met het saldocompensatiestelsel duidelijk werden. Kan de Minister het effect van het incorrecte beeld van het saldocompensatiestelsel op de solvabiliteit kwantificeren? Hoeveel is het verlies op de verkoop van SNS REAAL toegenomen door het incorrecte beeld van de financiële posities van de dochterondernemingen binnen SNS REAAL?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de SP

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de afronding van de onderzoeken over het saldocompensatiestelsel bij SNS REAAL. Deze vragen de Minister of de verwevenheid die in de rekening-courantstructuur is ontstaan nu ontvlochten is.

De leden van de SP-fractie maken zich zorgen over de verwarring die is ontstaan over de solvabiliteit van verzekeringsdochter SRLEV N.V. van SNS REAAL. Ook vragen deze leden wie verantwoordelijk was voor deze verwarring. Uit de brief van de Minister en uit de kritische conclusies blijkt dit niet. Deze leden vragen de Minister duidelijk aan te geven wie verantwoordelijkheid had moeten nemen in deze complexe situatie en wie verantwoordelijkheid gaat dragen in de toekomst.

Vindt de Minister de kapitaalbuffer van verzekeringsdochter SRLEV N.V. gezond nu deze onjuist werd begrepen? Waar zat het misverstand in, zo vragen deze leden.

De leden van de SP-fractie constateren dat de Landsadvocaat van mening is dat van een onrechtmatige daad geen sprake is. Deze leden vragen de Minister naar aanleiding van de kritische conclusies met een duidelijk antwoord te komen teneinde verwarring in de toekomst te voorkomen. Ook vragen zij wat voor gevolgen de onderzoeken hebben voor de solvabiliteit van SNS REAAL. De leden van de SP-fractie vragen de Minister welke criteria worden gesteld aan good governance voor een 100 procent staatsbank zoals SNS REAAL.